

(23)

گفتوگۆی ژیرانه

ئایا تهنه پیاو مافی بریاردانی ههیه له ههلهوه شاندنهوهی گریبهستی
هاوسه رگیری؟

خوینهرانی خۆشه و یست!

ئایینی ئیسلام ئایینیکی خوایی نیوه ندگیری بیهاوتایه، دهوری هه موو شتیکی داوه، ههر
شتیک که مروف له ژایانی دونیایه دا پیویستی پیبیت ئیسلام هاتوه باسی کردوه و
پروونی کردوتهوه، ئایینی ئیسلام ئایینیکه دووره له هه موو کهموکوری و ناتهواوییهک،
خوای پهروه ردگار دهفرمووی:

﴿الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ (٢)
المائدة.

واته: ئه مرۆ ئاین و بهرنامه م بۆ تهواو کردن، نيعمهت و بهخششی خۆم بۆ تهواو کردن وه
پازی بووم بهوهی ئیسلام ئاینتان بیت.

ههروهها خوای پهروه ردگار ئیمهی ئوممهتی پیغه مبهری خوا ﷺ کردوه به ئوممهتیکی
میانجی و مام ناوه ند، وهک دهفرمووی: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾ (١٤٣) البقرة،
ئوممهتی پیغه مبهری خوا ﷺ، ئوممهتیکی نه به لای زیده پرویدا چوه نه به لای کورته یان،
یه کیك لهو مهسه لانهی تر که پیویسته گفتوگۆیه کی ژیرانهی له باره وه بکهین، بریتییه
له (مهسه لهی تهلاق).

تهلاق:

یه کیکه لهو بابته تانهی دوژمنانی ئیسلام له زۆر شوین و له زۆر بۆنه دا دهیوروژین،
دهیانوهی لهو ده رگایه وه تانهو ته شه ره له دینی ئیسلام بدهن، گوایه ئیسلام ته لاقی داوه ته

دهست پياو و نهيداوتهوه دهست ئافرهت، له سۆنگه‌ی ئهم بابتهوه ئهوه دهخه‌نه روو(که
ئایا ئهم کاره پیاوسالارییه له کۆمه‌لگای مسو‌لمانان؟!)

به‌پێزان!

به‌ر له‌وه‌ی بچینه سه‌ر ناوه‌پۆکی بابته‌که ده‌بێ چه‌ند زانیارییه‌ك بزانی، یه‌كێ له‌و
زانیارییه‌ نه‌یه ئیمه له‌م مه‌سه‌له‌یه‌دا سێ شتمان هه‌یه ده‌بێ لێکیان بکه‌ینه‌وه، (خولع،
فه‌سخ، ته‌لاق) ئه‌مانه سێ زاراوه‌ی فیه‌قی شه‌رعین له‌مه‌سه‌له‌ی نیوان ژن و پیاو، ته‌لاق
ئهو شته‌یه که به‌دهست پیاوه، ئهم به‌دهست بوونه‌ش حیکمه‌ت و فه‌لسه‌فه‌ی خۆی هه‌یه
دواتر روونی ده‌که‌ینه‌وه.

1. خولع:

خولع له‌دهسته‌ی ئافرهته و له‌ خولعه‌دا ئافرهت داوای جیا‌بوونه‌وه ده‌کات، هه‌ر کاتی‌ک
ئافره‌تی‌ک بیه‌وی له‌گه‌ڵ پیاوه‌که‌ی نه‌ژیت، داوای جیا‌بوونه‌وه بکات، ئه‌وا ده‌توانیت به
خولع له‌ پیاوه‌که‌ی جیا‌بیتته‌وه.

له‌ کتێبه‌کانی فه‌رمووده و سیره‌دا هاتوه، خه‌زانی سابته‌ی کورێ قه‌یس هاته‌ لای
په‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ و پێی گوت: ده‌مه‌وی له‌ پیاوه‌که‌م جیا‌بمه‌وه، په‌غه‌مبه‌ری خوا
ﷺ پرسیا‌ری له‌ ئافره‌ته‌که‌ کرد که هۆکاره‌که‌ی بو‌ روون بکاته‌وه، ئافره‌ته‌که‌ گوتی:
پیاوه‌که‌م هه‌یج خراپه و عه‌یبێکی نییه له‌ دیندا‌ری، به‌لام له‌نیو پیاواندا له‌هه‌مووان
ناشیرینت رو نابوتت‌ره، بو‌یه دلم له‌سه‌ری سارد‌بوته‌وه و نامه‌وی.

په‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌ ئافره‌ته‌که‌ی فه‌رموو ئایا ماره‌یه‌که‌ی بو‌ ده‌گه‌ڕیتته‌وه؟ که بریتی‌ی
بوو له‌ باغی‌ک، ئافره‌ته‌که‌ گوتی: به‌لێ بو‌ی ده‌گه‌ڕینه‌وه، په‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ به
پیاوه‌که‌ی فه‌رموو باخه‌که‌ی خۆتی لێ وه‌ر‌بگره‌وه و ته‌لاقی بده.

پیاوه‌که‌ چه‌ند جارێک به‌ په‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ گوت: که ئهم زۆری پیناخۆشه و زۆریش
خه‌زانه‌که‌ی خۆی خۆشه‌دو‌یت و نایه‌وی ته‌لاقی بدات، په‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ته‌مه‌ی به
ئافره‌ته‌که‌ فه‌رموو، به‌لام ئافره‌ته‌که‌ گوتی: ئایا فه‌رمانم پێ ده‌که‌ی لێی جیا‌نه‌مه‌وه یان

ته نيا شه فاعهت و پيشنيار ده كهى؟ پيغه مبهري خوا ﷺ فەرمووی: نه خيّر من فەرمانت پي ناكهم، ته نيا دەمهوى تكا بو پياوه كهت بكهم، ئافرهته كه گوتی: من نامەوى بگه پيمه وه لای و دەمهوى ليى جيا بيمه وه.

﴿.فەسخ:

جگه له ته لاق و خولع، فەسخيش ههيه، فەسخ ئه وهيه هەردووکیان سکا لاى دادوهر ده كهن، دادوهريش دواى ئه وهى گوى له هەردووکیان را ده گرى هه ولى خوى دها بو ئه وهى پيکیان بيى، به لام ئه وان پيک نايه ن، دواى ئه وهى دادوهر بوى پروون ده بيته وه كه ئه وان ناتوانن به يه كه وه بژين و ههريه كه يان له دۆليكن بريارى فەسخ ده دات، كه واته: ريکكه وتنى مارە برينه كه يان هه لده وه شي نيته وه و هەردووکیان ليک جيا ده کاته وه.

خوای پهروهردگار رى و شوينه کانی مامه له کردنى پياو له گه ل ئافرهت باس ده کات، بو وينه ده فەرموویت: ﴿فَالصَّالِحَاتُ قَنِبْتُ حَفِظْتُ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّي

تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَأَهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَأَضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ

أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾ النساء.

ئەو ئافرهتانهى چاك و باش و پاريزگارن خوای پهروهردگار به وى حوكمه کانی شهريعهت پاريزگاريان لى ده کات، به لام به پيچه وانه وه ئه و ئافرهتانهى (ناشيزه)ن، واته: سه ركه شن و گوپرايه ل نين، خوای پهروهردگار فەرموويه تى: كه پياوه كهى ئاموژگارى بكات، ته گهر دواى ماوه يه كه ئه م ئاموژگاريكردنه هيج سوودى پي نه گه ياند، ئه و پياوه كه جيى له گه ل جيا بكاته وه، بو ئه وهى ئه و ئافرهته بزاني كه پياوه كهى ده توانيت بى ئه و يش بژييت، وه ئه مه جوړي كه له ته ميي كردنى ئه م جوړه ئافرهتانه له سوڻگه ي لايه نى ده روونيان، هه ندى له زانايان ده ليى: هه ر له سه ر يه ك جيگا له گه لى ده خه وى به لام پشتى تى ده کات.

ئه گهر ئه م دوو ريگايه ش هه ر سوودى نه بوو، ئافرهته كه هه ر وازى نه هيىنا له سه ركه شى خوى، ئه و ده فەرمووی: لييان بده ن، ئه م ليى دانه ش هه موو زانايان يه ك ده نگن كه: ليى دانيكى ئه و تو نه بى ئه زيه ت و تازار به ئافرهته كه بگات، به لكو ليى دانه كه بو ئه وهيه ئه و ئافرهته به ئاگايته وه و بزانيت كه پياوه كهى ته گهر بيه وىت ده توانيت ريگرى له

سەرکەشیەکانی بکات، هەندێ لە زانایان دەڵێن: لێدانه کە بە خاوی، یان بەسیواک دەبێت.

لە بەرامبەردا پیاویش تووشی نشوز - سەرکەشی دەبی، پێوستە ئەم جوړە پیاوانە لەلایەن ریش سپیانەو، یاخود لەلایەن دادوهرەو، یاخود لەلایەن خەلکیکی شایستەو، ئامۆژگاری بکری.

وێک پێشتر ئایەتە کە مان هینا و ئاماژەمان بەوە کرد کە ئومەتی پێغەمبەری خاتەم ﷺ ئومەتیکی میانجیی و مام ناوەندە لەهەموو بوارەکانی دین و دنیا، لەلای یەهودیەکان پیاو هەر کاتێک بیهوێت دەتوانێت ئافرەتە کە خۆی تەلّاق بدات، تەنانەت ئەگەر ئافرەتێکی بینی پێی جوانتر بوو لە ئافرەتە کە خۆی دەتوانێت لە ئافرەتە کە خۆی جیا بێتەو، ئەمەش لەلایەن یەهودیەکانەو، شتیکی زۆر ویستراو نییە، پێیان وایە ئافرەت لەبەر دوو هۆکار تەلّاق بدرێت:

یە کەمیان: ئەگەر عەیبێکی جەستەیی هەبوو، دوو میان: ئەگەر لەپرووی هەلسوکه و تەو کەموکۆپی هەبوو، بەلام گەورەترین هۆکار لەلایان ئەوێە ئەگەر ئافرەتە کە خیانهتی لە هاوسەرە کە کرد و ئافرەتێکی زیناکار بی.

بەلام لە تاینی مەسیحی بە پێچەوانەی تاینی یەهودی و تاینی ئیسلام بەهیچ شیوازیك رێگە نادەن ئافرەت و پیاو لەیە کتر جیا بێنەو، بەتایبەت مەزەهەبی کاسۆلیکی، لەلای ئەوان تەلّاق بەهیچ شیوازیك رێگە پێدراو نییە، تەنیا لەو کاتەدا ئەگەر یەکیکیان خیانهتی لە هاوسەرە کە کرد، ئەو کاتە تەنها لەپرووی جەستەو لێک جیا دەبنەو، بەلام ناتوان دووبارە هاوسەرگیری بکەنەو.

بۆچی تەلّاق دراو بە دەستی پیاو؟

بەپێزان! دوو هۆکاری سەرەکی هەن بۆ ئەمە:

یە کەمیان: لەبەر ئەوەی پیاو لە کاتی داخوازیکردندا مارهیی بە ئافرەت دەدا، هەم پێشەکی (مقدمە)، هەم پاشەکی (موئەخیرە)، دیارە سروشتی ئینسانیش وایە ئەگەر پارە بە شتیك بدات، یان پارە لە شتیكدا سەرف بکات، ئەوا زیاتر دەستی پێوە دەگرێت و

پاريزگارى لى دەكات، لەسۆنگەى ئەو مارەببەى كە پياو دەيدات و لەسەرى پېويستە،
خوای گەورەش تەلّاقەكەى داووتە دەستى ئەو.

دووەمیان: دووەم ھۆكار بریتىبە لە ھۆكارىكى مەعنەوى، بەشیوہیەكى گشتى پیاوان لە
كارەكانیاندا زیاتر عەقل بەكار دینن، زیاتر عەقل و بیرکردنەو بەسەریاندا زالە، نەك سۆز
و عاتیفە، بەپێچەوانەو ئافرەتان بە شیوہیەكى گشتى زیاتر بەسۆز و عاتیفە بیر لە كیشە
و ئاریشەكان و بابەتەكانى ژيان دەكەنەو، لەلایەكى دیکەو لەبەر ئەوێ پیاو عەقل
بەسەرىدا زالە كەمتر تەلّاق بەسەر زمانیدا دى، چونكە زیاتر درك بە گەورەبى مەسەلەكە
دەكات، لەوانەبە ئافرەتان لەبەر سۆز و عاتیفەى زۆریان زۆرجار بریارىك بەدەن پاشان لە
بریارەكەیان پەشیمان ببەنەو، بەدلىاببەو ئیمە ئەم مەسەلەبە بە شیوہیەكى گشتى باس
دەكەین ئەگینا بێگومان ئافرەتانیش عەقل و ژیریان بەكار دینن، وە بەدلىاببەو لەنیوان
پیاوانیشدا كەسانىك ھەن ئەوئەندە عاقل و دووربین نین، بەلام بەشیوہیەكى گشتى بەم
شیوہیەبە كە باسمان كرد.

ئەمە سەرەراى ئەوێ ئافرەت ھەندى حالەتى تايبەتى بۆ پێشديت، وەك سوورپى مانگانە،
سكپرى، مندال بوون، شیرپیدان، مندال لەبارچوون، ئەمانە ھەمووى دەبنە ھۆكارى ئەوێ
ھاوسەنگى ھۆرمۆنى لەلەشیدا تىك بدات، یان ھەندى جار ئەم حالەتانە دەبنە ھۆكارى
تێكچوونى بارى دەروونى و سەر ئیشە و بېزار بوون، لەوانەبە ئەم بېزارى و سەر
ئیشەبەش بېتە ھۆى ئەوێ بەرپێكوپێكى نەتوانیت بریار لەسەر مەسەلە
چارەنووسسازەكان بدات.

ئەم بابەتە ئەزموونیش كراو، ئەوئەتە لە ولاتى توونس دواى گفتوگۆبەكى زۆر لەسەر ئەم
مەسەلەبە بریاریاندا تەلّاق ھەم بەدەست پیاو بى و ھەم بەدەست ئافرەت بىت، واتە: وەكو
یەكیان لىبىت، ئەمەش وایكرد لەیەك سالدا رێژەى ئەو ئافرەتانەى كە پیاوكانى خۆیان
تەلّاق دەدەن یەكجار زۆربىت، دوو ئەوئەندەى سالانى پێش ئەم بریارە بوو، بۆبە ناچارى
بەبریارەكەیاندا چوونەو و وەكو خۆیان لى كردهو، كە ئافرەت تەنیا مافى خولعى ھەبى
نەك تەلّاق دانى پیاو.

دهبیت زور چاك ئاگاداری ئەو خالەش بىن كە ئاينى پىرۆزى ئىسلام پىگەى نەداوہ پىاوان بە بى پاسا و ئافرەتانیان تەلاق بدەن، مەگەر لە حالەتیکى زور ناچارى و زور پىویست نەبیت كە خواى پەرودەرگار پىگەى پى داوہ، ئەو تە خواى پەرودەرگار ئامۆزگارى پىاوان دەكات كە ئارامگرتنیان زۆربى، تەنانەت ئەگەر ئافرەتانی خوشیان لەهەندى پرووہ بەدل نەبوو ئەو پەنا بۆ تەلاق نەبەن، دەفەرموى:

﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ

خَيْرًا كَثِيرًا ۝۱۹﴾ النساء، ئامۆزگارى پىاوان دەكات و دەفەرموى: بەچاكى و بە باشى لەگەلىان بژین، خو ئەگەر رقتان لییان گرت و بەدلتن نەبوون، ئەو رەنگە زور شت هەن كە ئیوہ بەدلتن نییە و پیتان ناخۆشە كەچى خواى پەرودەرگار خیرىكى زورى خستۆتە ئەم شتە و نەیفەرمووہ: ئەگەر رقتان لییان گرت یان لەهەندى شتدا بەدلتن نەبوون برۆن تەلاقیان بدەن، بەلكو فەرموویەتى: لەوانەى ئەم بەدل نەبوونەى ئیوہ خیری تىدابی و موداراتیان لەگەلدا بكەن، هەر وەها فەرموویەتى: ﴿وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا

بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ ۝۱۹﴾ النساء، لەم ئایەتەدا بەپراشكاوى ئاماژە بەو دەكات كە پىاوان نابى هاوسەرەكانیان ناچار بكەن بۆ ئەوەى لە مارەبىيەكانى خویان خوش بن و داواى خولع بكەن! خواى گەرە ئەمەى لە پىاوان قەدەغە كر دووہ و لەو بارەوہ فەرمانى پىداون، مەگەر تەنھا لە حالەتیک كە ئافرەتان تووشى زینا بووبن.

تەلاق ئەو نەدە مەسەلەىەكى هەستیار و گەرەىە خواى پەرودەرگار یەك سوورەتى ناوناوہ (سوورەتى الطلاق)، لە ئایەتى یەكەمى ئەم سوورەتەدا دەفەرموى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ

إِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا

تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ ۝۱﴾ الطلاق، واتە ئەمى محمد ﷺ بە ئومەتەكەت رابگەىەنە كاتیک ژنانتان تەلاق دەدەن لە داواى پاك بونەوہیان لە سوپى مانگانەكەیان تەلاقیان بدەن و حیسابى ئەوكاتەش بە وردى رابگرن و لە پەرودەرگارىشتان بترسن و ماوہكەیان بۆ درێژ مەكەنەوہ (ئەگەر لەو كاتە دیارىكراوانەدا

جاریک ته لاققان دان ئهوا با ئهوا ئافرهته له ماله که ی خویدا بمینیتتهوه) و دهریان مه کهن له ماله کانی خویندا، ئافرهته کانیس با له مال دهرنه چن مه گهر کاریکی ناشرین و نارهوای تاشکرا ئه نجام بدهن (ئهوکاته با له مال نه مینن و بچن بو مائی مه حره میکیان)، ئا ئهوه یه سنووری خوا له باره ی ته لاقه وه، ئه وهشی له سنووری خوا بترازیت ئهوا ستهم له خو ی دهکات، ئه ی ئیماندار له وانه یه دوا ی ئهوا ساردی و تی کچونه ی نیوانتان خوا ی گه وره بارود و خیک پیش بهینیت که ناشت ببنه وه و ریک بکه ونه وه، بو یه نابیت ئافره تان له ماله کانیان دهرچن).

خوا ی پهروه ردگار قه دهغه ی کردووه ئافره تان له کاتی سووړی مانگانه دا ته لاق بدرین تا پاک ده بنه وه، پاشان دووباره سووړی مانگانه ده بیننه وه پاشان دووباره پاک ده بیتته وه، ئینجا لهم پاکیه ئه گهر ویستی ته لاقی بدات، پیاوه که ناب ی به هیچ شیوازیکی لی نزیك بیتته وه و سهرجیی له گه لدا بکات، پاشان که ته لاقیشی دا ده بی نه فقه ی ته وای ئافره ته که بدات، وه فهرموویه تی: ناب ی له ماله کانی خو یان دهریان بکه ن، لهو حاله تهش که حاله تی جیا بو ونه وه و ته لاقه که چی خوا ی پهروه ردگار ماله که ی ههر به مائی ئافره ته که دانه وه.

ئینجا سهره رای ئه مه ئه گهر پیاو ئافره ته که ی ته لاق بدات ده بی ماره ییه که ی ههرچه ند بوو

ههر بیدا، وهک خوا ی گه وره ده فهرمووی: ﴿وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَاتٍ زَوْجٍ

وَأَتَيْتُمْ أَحَدَهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا﴾ (النساء، ته نانه ت ئه گهر

ماره ییه که به ئه ندازه ی قاصه یه کی گه ورهش بیت له زیر، پیاوه که نابیت خو ی لی ببوریت و نهیدات، به لکو خوا ی پهروه ردگار فهرمانی پیکردووه ماره ییه که ی ههرمووی بدات، ههتتا ئه گهر له حاله تی خولعیش بیت ئه گهر دوا ی خولعه که دادوهر بو ی پروون بووه ئه م ئافره ته سته می لی کراوه و سته مکردنه که زوری بو هیناوه تا داوا ی خولع بکات ئهوا دووباره دادوهر پیاوه که بانگ دهکاته وه و پابه ندی دهکات که ههرموو ماره ییه که به خیزانه که ی خو ی بدات، ئه م حاله ته پیی دهگوتری (تعسف).

خوا ی پهروه ردگار فهرمانی به پیاو کردووه که ئه گهر خیزانه که شی ته لاق دا ده بی زور به جوانی و زور به چاکی لی جیا بیتته وه و نابیت به هیچ شیوه یه که ههست و شعوری ئه و

ئافرته بريندار بکات، يان بکهويته نيؤ غەيبەت کردنى لەملاو ئەولا، دەفەرمووی: ﴿

فَامَسَاكُ مَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيعُ بِاِحْسَنِ ﴿۴۴۹﴾ البقرة، واتە: يان بەباشى لەلای خۆتان

بیانھێلنەو، یان ئەگەر لییان جیابوونەو بە چاکترین شیواز لییان جیابنەو.

جیابوونەو ئافرەت لە پیاوێکەى هیچ شۆرەیی و ناتەواویی نییە بۆ ئافرەت، بەلکو زۆر

جار بەهۆی لیکتینەگەیشن، یان نەگونجان پروودەدات ئەمەش شتیکی ئاساییە، بگرە

لەوانەییە هەندیک جار تەلّاق دانی ئافرەت لەلایەن پیاوێکە بەهۆی خراپی پیاوێکە بێت،

ئەو تە پێغەمبەرى خوا ﷺ دوو کچی تەلّاق دراوێکە لەلایەن دوو کۆری ئەبو لەهەبى

مامى بوون، ئەمەش بەهۆی کوفری پیاوێکەنەو بوو، یاخود لەوانەییە تەلّاق و جیابوونەو

لەبەر خراپی هیچ لایەکیان نەبێت، بەلکو لەبەر نەگونجان بێت، وەك زەینەب و زەید خواى

گەورە لییان رازی بێت.